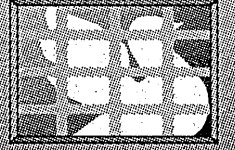

Artık, kol kırılınca yen içinde kalmasın

İNSAN HAKLARI VE TÜRKİYE

GÜNEY DİNÇ

2

Türkiye, içten ve dıştan gelen insan hakları eleştirilerini nasıl etkisiz bırakabilir?

Bu sorunun tek bir yanıtı var: İnsan hakları ihlallerine son vermek ya da en aza indirmekle.

Siyasal iktidarlar, bu gerçeği görmemekte çok direndiler. Günümüzde de aynı direnci sürdürüyorlar.

12 Eylül döneminde yoğunlaşan, çok partili yaşama geçildikten sonra da azalmaksızın sürüp giden insan hakları ihlallerini görmezlikten gelmenin olanağı yoktur. Yurttaşlara yönelik işkence ve kötü davranışları yadsımak, bunları çözümsüz bırakmak anlamına geliyor.

Bu ilgisizliğin sorumluluğu yalnız politikacılara yüklenemez. Başta yargı olmak üzere tüm kamu organları, insan haklarına aykırı uygulamaların üzerine gitmemişler, demokratik hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi için kendilerinden beklenen çabayı göstermemişlerdir. "Kol kırılır, yen içinde kalır" anlayışıyla neredeyse, işkenceci ile işkence kurbanının kucaklaşıp birbirlerini bağışlayacakları uzlaşmacı çözümler aramışlardır.

Kafka'nın "Ceza Sömürgesi" öyküsünü anımsatan gözetim hücrelerinden işkence görenlerin feryatları yükselirken yabancıları iç işlerimize karıştırmamızın ulusal onurumuzla bağdaşmayacağını düşünen kimi iyi niyetli yurttaşlar, kulaklarını örtmeyi yeğlemişlerdir. Olaylar tüm çıplaklığıyla su yüzüne çıkınca, bu kez de Türkiye'nin içinde bulunduğu olağan dışı koşullardan söz edilerek Batılı dostlarımızdan anlayış göstermeleri istenmiştir.

Kimse tepkisiz kalamaz

Açıklıkla söylemek gerekiyor ki hangi gerekçeyle olursa olsun, insan haklarına aykırı uygulamalar karşısında tepkisiz ve suskun kalmakla derece derece hepimiz, toplumsal bir sorumluluğu paylaşıyoruz.

Alışageldiğimiz duyarsızlık böyle sürüp giderse, kısa bir süre sonra, çok yakındığımız dış baskılara yeni çağrılar göndermenin sorumluluğunu da üstlenmek zorunda kalacağız.

Türkiye, dışarıdan nasıl görünüyor? Yorumları bir yana bırakırsak yanıt açık. İçeride olduğu gibi.

Eğer biz ülkemizin gerçeklerini görmemekte direniyorsak bu yanılgının nedenini de kendimizde aramamız gerekiyor.

Ne denli tutarlı ve güvenilir kaynaklar olurlarsa olsunlar, Türkiye'nin dış

İnsan hakları ihlallerinde siyasal iktidar kadar, bizlerin de sorumluluğu var. Hangi gerekçeyle olursa olsun, insan haklarına aykırı uygulamalar karşısında tepkisiz ve suskun kalmakla derece derece hepimiz, toplumsal bir sorumluluğu paylaşıyoruz.

yansımalarını uluslararası insan hakları örgütlerinin raporlarına dayandırarak açıklamayacağız.

Araştırmamız yalnız Avrupa Konseyi yargı organlarına bireysel başvuru yoluyla Türkiye'den gönderilen dava dosyalarıyla sınırlı kalacak. Somut olaylar üzerinde duracağız.

Türkiye'nin ikili tavrı

Bilindiği gibi Avrupa Konseyi'nin anayasası konumundaki 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi' 4 Kasım 1950'de, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu on beş devlet tarafından Roma'da imzalan-

dı. Türkiye 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren sözleşmeyi, 10 Mart 1954 günlü 6366 sayılı yasa ile onaylayarak iç hukuk kurallarımız arasına kattı. Uluslararası anlaşmalar, genellikle devletler arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. AİHS bireysel başvuru yolunu açmakla kişileri de uluslararası hukukun öznesi durumuna getirdi.

Sözleşme kapsamındaki insan haklarının korunmasını üstlenen Avrupa İnsan Hakları Komisyonu 1954, Avrupa İnsan Hakları Divanı 1959 yılında kuruluşunu tamamladı.

Türkiye, her iki organa da kuruluşlarından başlayarak birer yargıçla katılma-

sına karşın, egemenliği altında yaşayanlara bireysel başvuruda bulunma hakkını tanımadı. Yıllarca Avrupa hukuk uygulamalarını yargılayanlar arasında bulundu, ancak kendi işlemlerimizi uluslararası yargı denetiminin dışında tuttuk.

Türkiye'nin Avrupa Konseyi organlarının yargı yetkisini tanınamasına karşın, yurtdışında çalışan işçilerimiz gerektiği zaman bu olanaktan yararlanmasını bildiler.

Değişik zamanlarda, Arif Koç, Lütfü Pakelli, Abdülbaki Öztürk, Mehmet Dürmaz ve Şerif Çolak adlı yurttaşlarımızın Almanya'ya, Elvan Can'ın Avus-

► Avrupa Konseyi'nin anayasası konumundaki 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin en belirgin özellikleri, koruma altına aldığı temel hak ve özgürlükleri kapsamlı olarak düzenlemesi ve işlerliği olan uluslararası denetim organlarını kurmasıdır.

► Bu yapılanmaya katılan Avrupa Konseyi üyeleri, ulusal düzenlemelerinde sözleşmeye aykırı yasalar çıkarmama ve var olan hukuklarını sözleşmeye uygun biçimde yenileme yükümlülüğü altına girmektedirler. Türkiye de bu yükümlülükleri taşımaktadır.

► Uluslararası anlaşmalar, genellikle devletler arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bireysel başvuru yolunu açmakla kişileri de uluslararası hukukun öznesi durumuna getirdi.

turya'ya, Bekir Balkandalı'nın eşi Sohair Balkandalı'nın İngiltere'ye karşı açtığı davalar sonucunda ulaşılan ilkesel çözümler, Avrupa hukukunun gelişimine önemli katkılarda bulundu.

AİHS'nin getirdiği yükümlülükler

AİHS'nin en belirgin özellikleri, koruma altına aldığı temel hak ve özgürlükleri kapsamlı olarak düzenlemesi, hangi koşullarla ve nasıl sınırlanabileceklerinin ölçütlerini koyması ve işlerliği olan uluslararası denetim organlarını kurmasıdır. Bu yapılanmaya katılan Avrupa Konseyi üyeleri, ulusal düzenlemelerinde sözleşmeye aykırı yasalar çıkarmama ve var olan hukuklarını sözleşmeye uygun biçimde yenileme yükümlülüğü altına girmektedirler. Böylece "...özellikli Avrupa demokrasilerinin ortak kültürel, tarihsel mirasının korunması için insan haklarına dayalı ortak bir kamu düzeninin oluşturulması..." amaçlanmaktadır.

Komisyon ve divan, temyiz mahkemesi gibi ulusal yargının üzerindeki kuruluşlar değildir. Yerel mahkeme kararlarını bozma, değiştirme yetkileri bulunmamaktadır.

Uluslararası yargının başlıca görevi, iç hukuk uygulamalarını AİHS karşısında değerlendirmek ve eğer varsa sözleşmeye aykırılıklarını saptamaktır.

Bu kararlar, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin iç hukuklarını, başlıca üç temelde etkilemektedir:

a) Yakınlaşan olay, ulusal yasalara aykırı bulunursa ilgili devlet iç hukuk uygulamalarını düzeltmektedir.

b) Sorun, ulusal yasaların sözleşmeye aykırılığından kaynaklanıyorsa, bu durumda yasaların değiştirilerek sözleşmeye uyulanması gerekmektedir.

c) Her iki durumda da koşulları oluşmuşsa, uyuşmazlığa taraf devletin, zarar gören kişiye tazminat ödemesi gündeme gelebilmektedir.

Bireysel başvuru yolu, üye ülkelerin iç hukuklarının canlı bir süreçten geçerek sözleşme doğrultusunda yenilenmesini, temel hak ve özgürlüklerin çeşitlenip gelişmesini sağlamıştır.

Türkiye, uzun yıllar bu yetkiyi tanımadığı için Avrupa'daki gelişmelerin dışında kalmış, dondurulmuş kalıplar içinde güncel yeniliklere kapalı ve tutucu bir hukuk yaratmıştır.

Yarın: Bireysel başvuru yolu